

НАРОДНІ СВЯТА І ОБРЯДИ

Василь Дрібненький

УРОЧИСТЕ СВЯТО ХРИСТОВОГО РІЗДВА

У стародавній Греції дохристиянської доби був звичай урядово звіщати важливі події всенародного значення, як, наприклад, народження престолонаслідника чи перемоги над ворогом. Це урядове сповіщення звалось *керигма*. Цей термін походить від дієслова кериссейн, по-нашому проголошувати. Подібно як слово літургія наші ранні Святі Отці Церкви християнізували цей термін. Вони створили важливий богословський термін, що означає таїнственне (із-за притаманного їй окремого діяння Святого Духа) урядове голошення Церквою Доброї Новини (Євангелії). Ці християнські Добрі Новини (найголовніші: Народження Спасителя, Його Розп'яття й Воскресіння) Церква урядово голосить постійно, у своїх богослуженнях, тобто літургії, кожному людському поколінню, у всі часи. Це головне завдання Церкви: постійно передавати християнську віру з одного покоління в наступне. Очевидно, це головним чином здійснюється в літургійних богослуженнях Церкви.

Оця головна й основна дія Церкви теж називається євангелізацією. Нині, де цієї головної й основної євангелізації нема, тобто або скасовано ці відправи або люди (особливо молоді покоління) на них вже не приходять, там християнська віра, очевидно гасне.

У події Христового Різдва бачимо дві виразні й в основному відмінні риси. (1) Господній ангел, в надземнім сяєві Божої слави сповіщає Божу подію: "Звіщаю вам велику радість, що буде радістю всього народу: сьогодні народився вам Спаситель, він же Христос Господь!". (2) Представниками людського роду, тобто першими сприймачами цієї Доброї Новини, були не (в очах світу цього) високопоставлені персонажі, а непоказні, скромні пастухи. Іще одно: Господь Спаситель родиться в неймовірно скромних обставинах, в стаєнці; його колиска — ясла.

Очевидно, все це сталося не випадково, а згідно предвічного Божого плану. Більше того, за словами ангела-віщуна, це "знак", тобто ключ розуміння цієї таїнственої події.

На Великім Повечір'ї маємо оцей зворушливий літургійний гімн пророцтва Ісаї: З нами Бог! Розумійте це всі народи — і підкоряйтеся, бо з нами Бог.

Цей гімн повторюємо раз-у-раз, по кожному із кореляційних стихів з Книги Пророка Ісаї. Нині, коли передові народи світу, досягнувши високого рівня технології та матеріального добробуту, схильні уважати себе зовсім самодостатніми і самозабезпеченими, тобто незалежними від Божого

провидіння, оцей заклик: “З нами Бог! Розумійте це всі народи і підкоряйтеся, бо з нами Бог!” – має важливе, більш ніж коли-небудь в історії людства, значення й застосування.

“З нами Бог” не слід розуміти так, як це розумів Західний світ під час останньої світової війни (а після війни призабув), цебто “Бог по нашій стороні”.

Можна спитати: чому не кажесться тут: “Ми з Богом”? Предвічний Божий Задум (План) спасіння грішного людського роду здійснюється в оцих двох діях. (1) Син Божий Ісус Христос здійснює волю Бога-Отця, сходить на землю, тобто бере на себе людську природу,

народжується як людина у Вифлеємі, бере на себе наші гріхи в Йорданським старозавітнім обряді хрещення, через три роки проповідує Євангелію Царства Божого, в кінці видає себе на страждання й на хресну смерть, тобто на Цілопальну Жертву за наші гріхи. Оце ж значить “З нами Бог”.

(2) Цей же самий Син Божий воскресає із мертвих “славою Отця, [щоб] і ми теж жили повним життям” (До Рим. 6:4), Воскреслий Христос випрошує в Бога-Отця зіслання Святого й Життєдайного Божого Духа, засновує отим свою Єдину, Святу й Соборну Церкву. Ми стаємо членами цієї Церкви у Святій Тайні Хрещення, в якій ми “зодягаємося у Христа”, тобто Воскреслий Спаситель підносить нас до гідності дітей Божих. Оцим ми у Христі подобаємося Богові. Це і є завершенням нашого спасіння. Тепер “Ми з Богом”.

На урочистій Службі Божій маємо таке читання з Апостольського Послання: “Якже сповнився час, Бог послав свого Сина, що народився від жінки, народився під законом, щоб ми прийняли усиновлення. А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина свого, який взиває “Авва”, Отче!” Тому ти вже не раб, а син; а коли син, то спадкоємець завдяки Богові (До Галатів 4 : 4–7).

Одним із найдавніших звичаїв у Церкві було торжественне уділення Святої Тайні Хрещення в головні празники церковного року. Коли новохрещені, одягнені у білі рясни (ризу правди), входили процесійно, щоб уперше брати повну участь у Службі Божій, тоді вся присутня громада вірних їх вітала цим таїнственно відповідним гімном:

Усі ви, що в Христа хрестилися,
у Христа одягнулися. Аллилуя! (3)
Слава Отцю і Сину, і Святому Духові,
нині й повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

У Христа одягнулися. Аллилуя!
Усі ви, що в Христа хрестилися,
у Христа одягнулися. Аллилуя!

Нема де правди діти – наші стародавні християнські прапрадіди вміли святкувати празник Христового Різдва далеко більш змістовно й релігійно, ніж нині ми, їхні змодернізовані нащадки.

Христос – сонце правди

У Старім Завіті ось так віщував Пророк Малахія: [Каже Господь:] Тим, що бояться імени мого, зійде сонце правди, і в його промінні буде спасіння. (3 : 20).

Св. Іван Євангелист, якого Церква зве Богословом, представляє Христа як світло людей, що світить у темряві, і не пойняла його темрява. Це справжнє світло, що просвічує кожну людину.

“Я світло світу” – каже Христос. – “Хто йде за мною, не буде в темряві блукати, а буде мати світло життя. (Іван 8 : 12)...

Із празником Христового Різдва Церква вітає Спасителя цією глибокою змістом вечірньою стихирою:

Царство твоє, Христе Боже, царство всіх віків, влада ж твоя від роду до роду, бо ти прийняв тіло від Святого Духа і став людиною від Все-Диви Марії. Світлим розсвітом став нам твій прихід, Христе Боже – світло від світла, сяйво Отця. Ти просвітив усе сотворіння, і все живуче прославляє тебе, бо ти – образ слави Отця. Ти той, хто був і завжди є, і засяяв нам від Диви. Боже, помилуй нас!

Свято Христового Різдва, хоча воно є сучасною подією в наші дні, належить до вічності. У Книзі Одкровення (21–22) Св. Іван так описує явління вічного міста:

А храму я не бачив в [цьому] місті, бо Господь Бог, Вседержителть, і Агнець є його храм. Місто це не має потреби ні в сонці, ні в місяці, щоб йому світили, бо слава Божа освітила його, і світильник його – Агнець. Ходитимуть народи в світлі його, і царі землі принесуть славу й честь свою до нього. Брама його не будуть зачинятися вдень, ночі ж там не буде... і не потребуватимуть світла світильника – Господь Бог світитиме над ними, і царюватимуть на віки вічні.

Святкування Христового Різдва – це справжнє релігійне просвічення душі, тобто піднесення й посилення віри всієї церковної громади вірних <...>.

Кожного року наші парафіяльні церкви цього дня вщерть заповнені – вдвічі більше, ніж коли-небудь у пересічну неділю. Це, очевидно, значить, що половина учасників приходить на святкову Службу Божу на Різдво й Великдень (а тільки зрідка або й зовсім ні в неділі року). Крім того, маємо ще й те очевидне й сумне явище, а саме: здебільшого постійні учасники на недільній Службі Божій – це сивоволосі сеньйори. Немало в нас уже й таких хрещених, особливо між молодшими, що повторюють модерну безглузду фразу: “Я вірую в Бога, але до церкви не ходжу”.

За твердженням урядової статистики, протягом 25 років, цебто від 1967 до 1992, членство нашої Церкви в Америці впало від 281, 253 до 140, 314. Це значить, що протягом одного покоління наша Церква зменшилася на 50 %. Ми не маємо урядових статистичних даних про нашу Церкву в Канаді, але й не маємо підстав думати, що тут ситуація інакша.

Сьогодні нам належить запитати себе: як і в чому ми тут схибили? Які ж причини цього нещасного й грізного становища нашої Церкви? На ці питання ми звичайно чуємо відповідь: “Бо нині людям задобре живеться” – і на тім звичайно дискусія кінчиться. З цього виходило б, що матеріалізм сильніший від Божої ласки. Як же це погодити із пророцтвом Христа: “Я, коли буду піднесений з землі, притягну всіх до себе”?

Треба сказати, що причини цього в нас самих, тобто всередині Церкви. Щоб повністю опрацювати цю тему, треба окремої книжки. Обмежимося тут найголовнішим.

Коли Св. Василій бачив, що вірні засинають на довжезній Службі Божій (Св. Якова), він, замість їх картати, зробив рішучий і позитивний крок, тобто цю Службу Божу значно скоротив, зберігаючи її суттєві елементи. Це сталося понад шістнадцять століть тому.

У величезній більшості наші вірні нині приходять у свято Христового Різдва аж на кінцеве богослуження, цебто на урочисту Божественну Літургію. Це рівнозначне із прочитанням тільки останнього (хоча й найважливішого) розділу книжки.

Наші різдвяні богослуження конче потребують усинтезування (зведення їх в одну цілість), щоб народ, а особливо діти, наша наступна гене-

рація, сприймали керигматичне проповідування Святої Євангелії про народження Месії-Спасителя в нашій Літургії, а не з принагідної й приватної розповіді, книжки чи телевізійного екрана.

Як це звичайно буває, вірні (разом з дітьми), виходячи з Різдвяної Служби Божої, один одному розказують (з похвалами) про свої враження: переважно щодо гарного співу парафіяльного хору, імпозантних церемоній у святилищі, тощо. Але подібні враження, якщо не ліпші, вони можуть теж винести і з опери в міському театрі. Чи ж не дивно, що ця різдвяна відправа не має сили повернути дітей до постійної участі в усіх святкових відправах церковного року? Треба сказати, що ця Різдвяна Служба Божа нині, відокремлена від Літургії Навечір'я (З нами Бог; Євангелія Христового Різдва), змістовно неповна, тому ослаблена у своїй силі керигматичного благовістування приходу на світ Месії.

Святкування Христового Різдва, першого із головних празників церковного року, має вселити глибоко в душу кожного християнина, як дитини, так і дорослого, проникливе враження й переконання дійсного й незбагненого таїнства нашого спасіння. Ото Божий Син народжується – як дитя, стає нашим Братом у нашій людській родині. Це і каже наш літургійний гімн: з нами Бог! Син Божий стає одним із нас, народжується в убогій вертепі, щоб згодом (Розп'яттям та Воскресінням своїм) піднести нас до невимовної гідності дітей Божих у Божій Родині (Церкві). Цього здебільшого наші вірні не відчувають, бо приходять аж на кінцеву різдвяну відправу, цебто на урочисту Службу Божу. Ані не чують вони натхненної Святим Духом Євангелії Христового Різдва. А це ж головні елементи різдвяного святкування.

Отже, й не диво, що в модерних часах так легко вдалося комерційним підприємствам перетворити це, одне з головних християнських свят церковного року, на свій найбільш успішний торговельний сезон. Вони хитро відхилили всю увагу людей від щедрого й таїнственного дару Божої любові до “обов'язкових” подарунків звичайної людської любові.

Головна тема свята Христового Різдва – це: “Так Бог полюбив світ, що Сина Свого єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, але жив життям вічним” (Іван 3 : 16). Святкування Христового Різдва справедливо й правильно повинно бути справжнім надприродним піднесенням для кожної душі, як дітей так і дорослих – у християнському просвіченні та посиленні віри в цю Добру Новину невимовної Божої доброти й любові до нас усіх.

Віра у царство возлюбленого Сина, в якому маємо відкуплення, прощення гріхів.

Він – образ невидимого Бога, первородний усього сотворіння, бо в ньому все було сотворене, що на небі й що на землі, видиме й невидиме. Він також голова тіла, тобто Церкви (До Колосян 1 : 3–17).

Це теж визнаємо в нашій літургійній молитві на кожній Службі Божій перед проповідуванням Святої Євангелії:

Засвіти в серцях наших,
Чоловіколюбче Владико,
ясне світло Твого богопізнання
й очі розуму нашого розкрий,
щоб ми зрозуміли Твоє

Євангельське навчання,
щоб ми провадили духовне життя,
думаючи й діючи все, що угодне Тобі.
Бо Ти, Христе Боже,
є Світло душ і тіл наших...

Аналізуючи літургійні богослуження свята Богоявління, бачимо, чому ранні Отці Церкви це свято теж назвали святом Просвіщення. Тут маємо очевидний приклад, як Церква своєю літургією справді успішно й ефективно проповідує спасенні істини Христової Євангелії, просвічує й навчає, одушевлює й посилює віру Божого люду.

У нинішньому критичному часі для нашої Церкви, як в Україні так і в діаспорі, коли лихий дух новопоганства й зростаючий крайній матеріалізм разом щораз більше підривають віру наших людей, вказаним є, щоб святковий празник Богоявління (Просвіщення) урочисто святкувати не в робочий день тижня, але в неділю...

“По всьому світу стала новина”

Літургійний цикл Христового Різдва-Богоявління не кінчається із святом Просвіщення. Він триває до надвечір'я свята Стрітіння Господнього. Хоча святкові літургійні богослуження закінчуються восьмого дня по Богоявлінні, різдвяний час продовжується надалі, приблизно три тижні по літургійних святкуваннях Христового Різдва й Богоявління. Це час продовження колядування, як на богослуженнях, так і по домах.

У цьому різдвяному часі, згідно прадідного звичаю в нашому народі, ми теж вітаємо один одного різдвяним привітом: Христос народився! У відповідь кажемо: Славім Його!

Походження слова коляда сягає сивої давнини. Знаємо, що це народні радісні пісні, що виявляють глибокі почування і вірування душі народу.

Коляди й щедрівки були в нашому народі вже в дохристиянські часи. Коли ж прийшла християнська віра, тоді, на щастя, наша Церква, замість ставитися вороже до народнього звичаю колядування (як це сталося в Росії), богорозумно спрямувала віруючих до християнізації народних коляд.

Унаслідок того, за словами О. Кошиця, “старовинний поганський культ і пісня набирали нового християнського змісту; з другого боку, ця ж поганська пісня своєю барвистістю, свіжістю та національним кольором надала яскравості, принади й нового характеру християнським святам, а врешті вийшла християнізація поганства й українізація християнства”.

Академік М. Возняк у своїй історії української літератури (1924) цитує Івана Франка: “Там, де дійсно релігійний настрій і глибоке чуття автора здужали перетопити ті далекі від себе елементи в одну органічну цілість, там тільки ми одержали пісні дійсно зразкові, твори високої поетичної стійности, яких не постидалась би жодна література в світі і котрі сміло можуть видержати порівняння з найкращим, що тільки є на полі християнської гимнології; твори, котрі справедливо й по заслугі здобули собі серед народу таку широку популярність — і не втратять її доти, доки серед того народу тривати буде тепле чуття релігійне й прив'язання до своїх гарних та поетичних звичаїв та обрядів”.

Подаючи цю оцінку наших коляд і щедрівок Івана Франка, М. Возняк далі пише: “Урочиста й радісна коляда несла в українську хату радість і теплий настрій, що впливав на уяву й підносив духа на висоту ідеальних бажань і змагань. Із релігійного становища робить це сильне враження на людей гарячої віри, коли сотні й тисячі зібраного в церкві народу з захоп-

ленням виспівують ті справжні перли церковної поезії, якими є коляди. З церкви й від носіїв звізди й вертепу дісталися вони до хат, де з не меншим захопленням виспівують їх родини й досі в західноукраїнських землях”.

Глибоко богословський і багатий катехитичний зміст народних різдвяних коляд

Які церковні старинні славнозвісні ікони, наші різдвяні коляди є теж анонімні, тобто їхні творці нам невідомі. Причина цього подвійна. По-перше, ці коляди в головному, так як приповідки, належать до фольклору. Вони становлять народну пісенну творчість. По-друге, авторами цих коляд переважно були почаївські монахи й побожні (в стислому значенні того слова) дяки в так званій золотій добі (XVII–XVIII століття) українських коляд, здається, що творці цих коляд, подібно як іконографи, вважали свої твори даром Божого натхнення, тому їх не підписували.

Наші різдвяні коляди відзначаються мистецьким поєднуванням релігійних мотивів із побутовим та соціальним життям-буттям народу. У прямій і невишуканій мові ці коляди голосять Добру Новину (Євангелію) спасіння людського роду: Оце Бог послав свого Сина, що народився з Діви Марії у вертепі, щоб спасти весь свій люд...

Безперечно, головною різдвяною колядою, яка рівночасно є теж літургійним гимном, бо її співають на різдвяній литії — це “Бог Предвічний”. Ця коляда в чудово чіткій і легко зрозумілій, але всебічний спосіб сповіщає нам Добру Новину нашого спасіння. Ось, наприклад: “...і утішився”. Це значить: Божий Син і наш Спаситель, незважаючи на те, що приходить на нашу землю в крайній бідності й пониженні, все-таки радіє із-за нашого спасіння.

Подаємо цю коляду в цілості, в нашій староукраїнській мові:

БОГ ПРЕДВІЧНИЙ

Бог Предвічний народився,
прийшов днесь із небес,
щоб спасти люд свій весь.
І утішився.
В Вифлеємі народився:
Месія Христос наш
і Пан наш, для всіх нас.
Нам народився.
Ознаймив се Ангел Божий:
Звізда їм ся об’явила:
В дорозі, о Бозі,
При волі, при ослі
їм ознайомила.
Тріє царі, де ідете?
Ми ідем в Вифлеєм
З желанєм, спокоєм
і повернемся.
Иншим путем повернули,
Наперед пастирям,
А вчера звідарям

і земним звірям.
Діва Сина як породила,
Звізда ста, де Христа
Невіста Пречиста
Сина зродила.
Тріє царі йдуть со дари:
До Вифлеєм-міста,
де Діва Пречиста
Сина повила.
Погану, безстидну,
безбожну Іроду
Не повідали.
Йосифови Ангел мовить:
З дитятком і з Матков,
З бидлятком, ослятком
най ся хоронить.
“Слава Богу!” заспіваймо
Чість Сину Божому
яко Пану нашому
поклін віддаймо.

Про цю коляду Іван Франко у львівському часописі “Діло” (грудень, 1889) писав так: “Найкращою з усіх наших церковних пісень я вважаю звісну коляду “Бог Предвічний”. Се правдива перла поміж нашими піснями церковними, і коли де, так іменно в тій пісні автор здужав піднятися до того чистого й високого релігійного настрою, яким відзначається оповідання Євангелиста Луки о Рідзві Христовім, про котре то оповідання один знаменний коментатор Біблії ось так говорить: “Ураз із сценою благовіщення, вчиненого пастухам, ми знаходимося перед картиною так ідилічною по формі, так глибоко релігійною в основі, що ми тільки чудуватись їй можемо. Уродження Ісуса в убогій вертепі і вибір першої групи

людей для його оточення мають однакове значення. Як бачимо, панує тут думка про те униження, з яким Царство Боже вступає в світ... Світло небесне, котре ясніє довкола трону маєстату Божого, освічує ще тільки маленький куточок землі, але тут воно поперед усіх людей впадає в очі власне тим, котрих положення чинило їх найліпшими представниками тої верстви людей, до котрої Ісус опісля найрадше і з найбільшим поводженням звертався, тобто убогим духом”.

Іван Франко закінчує свою статтю в “Ділі” ось так: “Автор, помимо крайньої скупости на слова і браку всяких прикрас реторичних, зумів способами народної мови передати теплий колорит, що так і хапає за серце. Пісня кінчиться прекрасною строфою:

Слава Богу! Заспіваймо. Честь Сину Божому,
яко пану нашому, поклін оддаймо!

Жодної просьби про добро земне, ані про Царство Небесне, нічого егоїстичного, що дотикалося б до нашої (чи автора) особи – тільки слава Богу, тільки честь Його Синові!

Автор так пройнятий радісним настроєм своєї пісні, так чується щасливим самим тим фактом, що Бог зійшов з неба між свій народ, що більше йому нічого нічого не остається бажати.

Оце і є вірний знак високої поетичної стійности пісні, знак правдивої поезії, котра розширює добре чуття людини далеко поза рамки тісного егоїзму і доставляє їй тим чистішу радість”.

Зміст наших різдвяних коляд (їх маємо понад 150) є мистецьким поєднанням життя-буття народу й глибоких істинних правд нашого спасіння, що їх проповідує Церква в святкових літургійних богослуженнях Христового Різдва-Богоявління. У подиву гідний спосіб ці коляди своєю різноманітністю лучать увесь широчезний масштаб тематики Христового Різдва-Богоявління – від простенького: “По всьому світі стала новина: Діва Марія зродила Сина, сіном притрусилася, в яслах положила Господнього Сина” – до таїнственно парадоксального: “Бог Предвічний народився”.

“По всьому світу стала новина”

Коли Ангел Господній оповістив пастирям радісну новину народження Спасителя світу, вмить пристала до ангела велика сила небесного війська, що хвалила Бога й промовляла: “Слава на висотах Богу й на землі мир – на людях Боже вполювання”. Ось у цій євангельській події і маємо першу різдвяну коляду. Ця коляда ангельського хору є основою і взором усіх наших різдвяних коляд. Принагідно кажучи, кінець цієї коляди (на людях Боже вполювання) дає нам потрібне навітлення до зрозуміння дещо трудного кінцевого речення першої строфи нашої коляди Бог Предвічний: “і утішився”.

За добрим прадідним звичаєм, ми починаємо колядувати у Свят Вечір, під час Святої Вечері. Ми колядуємо на наших святкових богослу-

женнях Христового Різдва та Богоявлення, а коли ці літургійні богослуження закінчуються, ми далі колядуємо по хатах, до кінця різдвяного часу.

Наш старинний звичай ходити з колядою від хати до хати має своє особливе значення й цінність. У святкових днях Церква голосить (проповідує) Радісну Новину (Євангелію) нашого спасіння в літургійних богослуженнях. Потім це радісне звіщення далі продовжується, вже не на літургійному рівні, а на вселюднім просторі – від хати до хати. Це значить, що звичай колядування є продовженням дії всієї Церкви – проповідуванням нашого спасіння в Христі. Цей, очевидно, доцільний і глибокозмістовний святковий звичай є притаманний нашому обрядові.

Отже, ми колядуємо передусім не як це вже увійшло в моду казати, “на добру ціль”, але на те, щоб поділитися надзвичайною й надприродною та завжди свіжою й радісною Новою приходу у наш світ Месії Спасителя. Це, очевидно, має значення зокрема для хворих і немічних, котрі не могли бути присутніми на святкових богослуженнях.

Колядування теж має надзвичайні значення для дітей, особливо коли вони вже усвідомили, що першими колядниками-віщунами приходу на цей світ Спасителя-Месії були ангели. Вони це радісно сприймають, бо їм, як каже Христос, належить Царство Боже.

Львів

З книги *Василь Дрібненький*. Рік вічності: Львів, 1997.

Віра Хмель

КОЛЯДКИ В РІЗДВЯНОМУ ФОЛЬКЛОРІ УКРАЇНЦІВ І ПОЛЯКІВ

*(До питання про відображення своєрідної етнопсихології
кожного народу в його національній пісенній творчості)*

Етнопсихологічні особливості кожного народу знаходять чи не найповніше відображення в календарно-обрядовому фольклорі, скажімо, в різдвяному. Потрібно зазначити, що різдвяний феномен в його традиційному повному обсязі належить до малодосліджуваних явищ. У фольклористичній компаративістиці ХХ століття тему різдвяного фольклору майже обійдено. До того, на зламі ХІХ і ХХ ст. були відомі порівняльні праці О. Веселовського, О. Потебні, І. Франка, В. Гнатюка¹, проте вони здебільшого не відзначалися багатоаспектністю. У 30-х роках ХХ ст. з'являється праця румунського компаративіста Петра Карамана². У цьому дослідженні вчений обґрунтовує українсько-болгарсько-румунський тип колядок у порівнянні з польськими та іншими слов'янськими. Головну увагу вчений зосереджує на українських текстах. Але такі праці були самотніми.

В умовах радянської влади українська фольклористика не завжди мала змогу ґрунтовно займатися дослідженнями в цій галузі. Внесок І. Франка не став імпульсом у сфері порівняльного аналізу. Здебільшого подібні дослідження провадилися у вузьких тематичних рамках на основі пануючої марксистсько-ленінської методології. Разом з тим уже наприкінці ХІХ ст. формується польська фольклорна компаративістика. Започаткований Яном Карловичем порівняльний метод застосовують Адам Фішер, Ян Бистронь, Александер Брукнер, Казімеж Мошиньські³ та інші. Їх дослідження базувалися на матеріалах грецького, німецького, слов'янського різножанрового фольклору. Український матеріал (зокрема, з українсько-польського пограниччя) цікавив лише окремих учених – Яна Янува та